
Új doktori disszertációk Svájc történetéről az I. világháború korában.

III. Humanitárius tevékenység

Cédric Cotter, a svájciak szövetségi együttműködésben bonyolított, első világháborús projektjének a keretében elkészített harmadik doktori disszertáció szerzője a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának tudományos munkatársa, aki nem csupán a múltban, de a jelenben is szoros figyelemmel követi Svájc külpolitikai tevékenységének prioritását a nemzetközi humanitárius tevékenységet. Köztudott, hogy a semlegesség és a humanitárius tevékenység alkotja a svájci külpolitika két legfontosabb szervező elvét, a kutatási téma ilyen összefüggésben tehát kiemelt figyelemre számíthat. A szerző a Genfi Egyetemen végezte történeti és filozófiai tanulmányait, valamint doktori kutatásainak támogatása, a disszertáció megvédése is Genfben történt. A doktori disszertáció kiadásában támogatóként részt vett a Gustave Ador Alapítvány. Az alapítvány névadója, Gustave Ador (1845–1928) egyrészt a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának az elnöki székében ült az I. világháború idején, majd a Szövetségi Tanács elnökévé választották 1917 elején. Az ő személye alapvetően volt megkerülhetetlen a téma feldolgozásánál, a több, mint ötszáz alkalommal előforduló utalás személyére és/vagy politikájára a könyv folyamán jól érzékelteti befolyását az intézmény tevékenységének az alakítására.

Cotter három fő fejezetre osztotta a vaskos kötetet, a közel hatszáz oldalas munkát. Az első fejezetben ismerteti a Nemzetközi Bizottság háború alatti tevékenységét, továbbá vizsgálja, mennyiben kötelezte el magát a szervezet a semlegesség mellett. Cotter elemzéséből is kiviláglik az az újabb svájci történészi felfogás, miszerint a semle-

gesség érvényesítése bizonytalan és kétes dolog volt az ország gazdasági körbezártsága és a háborús gazdaság nehézségei közepette az I. világháború éveiben. A humanitárius diplomácia epicentrumában található tevékenységek koordinálása, mint az ideggázok használata elleni tiltakozások, a sérültek hazaszállításának és a hajókorházak megtorpedózása elleni kiállások kényes kérdéseit egy-egy alfejezetben elemezte. Az első fejezet második részében vizsgálta meg a szerző a Vöröskereszt mint intézmény viszonyát a székhelyt adó ország semlegességi politikájához, azaz hogyan tudta, vagy éppen nem tudta érvényesíteni nemzetközi tevékenysége révén a pártatlanságot és elfogulatlanságot. Két jelképes esettel világította meg a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának antantpártiságát.

A második fejezet elemzése a humanitárius tevékenység és a svájci belpolitika együttműködő kapcsolatának a feltárására irányultak. Azaz miben rejtett az együttműködés a privát segélyszervezet és a semlegesség mellett elkötelezett alpesi ország politikai szereplői között. A kölcsönösen ösztönző hatások mellett adottak voltak a felfogásbéli különbségek, és ebben a konstellációban vízvázalstóként értékelte a szerző Gustave Ador kettős szerepvállalását, ezáltal vált ugyanis a humanitárius tevékenység a svájci semlegességi politika elválaszthatatlan részévé. Svájc humanitárius elkötelezettsége nem csupán az ország imázsát erősítette, hanem a nemzeti kohézió eszközévé is vált a vitathatatlan nemzeti megosztottságban, ezáltal biztosítva a svájci politikai rendszer kontinuitását a vérzivataros időkben. Napjainkban mind a történeti vizsgálatokban, mind a közpolitika szintjén óriási figyelmet kap a nők közéleti szerepének megítélése. Cotter véleménye szerint a nők több, mint meghatározó szerepet vittek a humanitárius elkötelezettség érvényesítésében és annak hétköznapi alkalmazásának területén ebben a korszakban.

A harmadik fejezetben a szerző a humanitárius tevékenység transznacionális történetének megírására tett kísérletet. Bemutatta azt, hogyan alkalmazható ez a tevékenység a külpolitika eszközeként. Külön esettanulmányban elemezte az Amerikai Egyesült Államok ilyen irányú elkötelezettségét többek között arra is keresve a választ, mennyiben beszélhetünk univerzális tevékenységről, és hol

ragadhatók meg a kifejezetten nemzeti jegyek. Alapos elemzés eredményeképpen szembesülhet az olvasó azzal, hogy az együttműködések mellett komoly konkurencia is jellemezte a nemzeti Vöröskereszt szervezeteket. A nemzeti humanitárius tevékenység alapvetően az állami irányítás kontrollja alatt maradt a háború éveiben, és így volt jól alkalmazható eszköz a semlegesek külpolitikájában.

Az 1863-ban öt magánember által alapított Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága a nemzetek feletti humanitárius tevékenység egyik legnagyobb és legrégebb intézménye. Az alapítástól kezdve alapvető értéke volt a semlegesség elve, ugyanakkor mivel az alapítók és a tagok elsősorban francia nemzetiségűek ez a frankofil intézmény abszolút értelemben nem tudott semlegesnek maradni a háború éveiben. A Nagy Háború jelentős fordulatot hozott az intézmény tevékenységében elsősorban a tevékenységi körök bővülése terén. Ador személye által a külpolitikai semlegesség és a humanitárius elkötelezettség a svájci politikában szorosan összefonódott és identitásképző eszközzé vált. Nemzetközi összehasonlításban Svájc nem volt különleges eset, mégis kétségen felül áll, hogy az ország ezen tevékenységen keresztül volt képes mozgósítani, és a legtöbb előnyre szert tenni a semlegesek körében. A politikai előnyök megszerzése érdekében komoly konkurenciaharc bontakozott ki a semlegesek között Svájc és a Vatikán, Svédország és Dánia, a genfi Vöröskereszt és az amerikai szervezet között. Tény, hogy az Amerikai Egyesült Államok nagyságrendekkel haladta meg az európai semleges államok szerepvállalásának mértékét, befolyását ezen a téren is jól használta fel. Ezek a szerző legfontosabb végkövetkeztetései.

A Cotter munkásságát megtestesítő kötet egy rendkívül jól strukturált, áttekinthető és alapos munka. A francia kiadás kifejezett pozitívumaként értékelhető a lábjegyzetek használata, az igényes képanyag, végül a lényegre törő, nem túl hosszú jegyzéke a forrásoknak és a szakirodalomnak. A feldolgozott forrásanyag esetében kiemelendő, hogy nem csupán a genfi levéltárak anyagára támaszkodott a szerző, hanem a dán anyagok, az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztériumának svájci vonatkozásai, illetve a berni Szövetségi Levéltár anyaga (különös tekintettel a Lardy-fond-ra) is

gazdagon reprezentáltak, amelyek nélkül nem is születhet transznacionális szemléletű feldolgozás. Hiányosságként éltem meg azonban a mélyebb historiográfiai áttekintést. A szerző ugyan utalt a 2000 óta megnövekedett tudományos érdeklődésre, és ezek hozadékát röviden össze is foglalta. Mégis hasznos lett volna az egyébként – ahogyan a szerző fogalmazott –, a korábbi történeti szakirodalom összefoglaló ismertetése. Még akkor is, ha átlátjuk, és átérezzük a szerző és a témával foglalkozó számos történész által tapasztalt nehézséget, nevezetesen hogyan lehet egy együttérzésen alapuló tevékenységről jó kritikai történeti munkát írni.

Nem lenne teljes ez a történeti elemzés, ha nem hívná fel a figyelmet egy fontos azonosságra az I. világháború és napjaink háborúi között. Nevezetesen arra a legnagyobb ellentmondásra, amit a Nyugat országában a legnyereségesebb üzlet a fegyvereladás teremt. Egyrészt milliárdok költségének szemtanúi vagyunk állami támogatású privát és állami fegyvereladások során, másrészt naponta szembe-sülhetünk az adófizetői és privát pénzek által finanszírozott humanitárius tevékenység kudarcaival, jó esetben a sikereivel. A szerző véleménye szerint ebben a tekintetben Svájc sem volt kivétel sem az I. világháborúban, sem napjainkban. Tény, hogy a nemzetközi közösség a mai napig nem képes ezt az ellentmondást az emberiség javára kezelni, gondolva itt napjaink szaúdi fegyvereladásaira, vagy a német parlamentben a költségvetési többlet német fegyverexportra való felhasználásának vitájára. Cotter történeti elemzésében mély empátiával dolgozta fel ennek az ellentmondásnak az enyhítésére hivatott svájci humanitárius tevékenységnek a történeti vonatkozású részleteit.

Cédric Cotter: *(S')Aider pour survivre. Action humanitaire et neutralité suisse pendant la Première Guerre mondiale.* [Segítséget nyújtani (és kapni) a túlélés reményében. A humanitárius tevékenység és a svájci semlegesség az első világháború alatt.] Georg Editeur, Chêne-Bourg (Genève), 2017. 584 o. ISBN 978-2-8257-1064-7

Gyarmati Enikő